

עובדי העיירה הקומינסטים השליכו את הארון לאשפה. ארון הקודש שניצל

ויהי בנסוע הארון

בעליית גג חשוכה של כנסיה רומנית בטרנסילבניה, הצטנף ארון קודש יהודי בודד | קשיש שגילה כי הוא נשאר היהודי האחרון בעיירה, גרר אותו אל הכנסיה, וביקש מהכומר לשמור עליו. עד שהיהודים יחזרו | אבל אף אחד לא בא | עד שדווקא שליחים של הכנסיה גאלו את הארון ושלחו אותו למסע רווי תהפוכות שהסתיים בשערי ירושלים | יומן מסע

אהרן גרנות, אמסטרדם, הולנד
צילום ינון פוקס

שנים של דמעות ותפילות. הארון במצבו המקורי

משחקים בשוטרים וגנבים. הארון מגיע להולנד

1. עובדי העיירה הקומינסטים השליכו את הארון לאשפה. ארון הקודש שניצל
2. שנים של דמעות ותפילות. הארון במצבו המקורי
3. משחקים בשוטרים וגנבים. הארון מגיע להולנד
4. שוקלד לשומרי הגבול. ארון הקודש באמסטרדם
5. עימות עם הכומר. ר' מוטל אהרונסון
6. היסטוריה בת מאות שנים. חלקי הארון
7. המעגל נסגר. כפר פגועי הנפש במבוא חורון
8. מסע בכל רחבי אירופה. אהרונסון עם המובילים
9. עבודות שחזור מקיפות. בחד העבודה

ארון הקודש היה חלק מבית הכנסת המקומי. הנאצים דווקא לא נגעו בו בזמן המלחמה, אבל כל יהודי העיירה נלקחו ולא חזרו. העיריה המקומית החליטה שאין כל צורך במבנה הריק של בית הכנסת, והרסה אותו

היחיד והאחרון לעיירה שהייתה בילדותי אזור יהודי משגשג. כשהרסו את בית הכנסת הייתי יותר צעיר וראיתי איך עובדי העיירה שלא ידעו מה לעשות בו, פשוט זרקו אותו החוצה".
 בחוץ ירד גשם זלעפות, והארון שכב על הארץ, דומם ומושפל, טיפות הגשם פוגעות בו ומחלחלות לתוכו. האישי לא יכול לשאת זאת. הארון הזה,

שכל חודש אלול היה מתקשט בפרוכת לבנה; שמדי שני וחמישי נפתח ביראה וספרי התורה הוצאו מתוכו כדי לקרוא בהם, שהיה עד לכל כך הרבה ברכות ותפילות, שהיה שותף לחגיגה של יהודי העיירה, לשמחותיהם, לבכיים ולתקוותיהם – הוא יושלך כך, עד שיהרס מפגעי הזמן? איך אפשר?

אתם חייבים לבוא אתי לכנסייה, אני חייב להראות לכם משהו".

הוא היה יהודי זקן מכפר קטן במחוז אלבה יוליה שבטרנסילבניה. הם היו שליחי ארגון צדקה נוצרי, תושבי זיילנד שבדרום הולנד, שהגיעו אליו לפני 17 שנה עם חבילת מזון בידם. ארגון החסד שלהם, אימץ את הכפר הזה אחרי נפילת מסך הברזל, מנהג נפוץ באותם ימים באירופה מוכת האשמה. מדי שבוע הם נהגו לאסוף כספים באזור מגוריהם, וכשהצטבר מספיק כסף, רכשו מזון יבש ועמיד, ארזו אותו בחבילות ונסעו לכפר 'שלהם', שם היו עוברים מדלת לדלת ומחלקים חבילות מזון לעניים: קמח, סוכר, שימורים, מלח, אורז ומוצרים נוספים. התושבים היו מאושרים. עבורם, תושבי מזרח אירופה, היו החבילות האלה חמצן של ממש.

המפגש הראשון עם היהודי האחרון בכפר, היה מהוסס וקריה. "הבאנו לך מזון", הם אמרו לו. "מי אתם?" שאל. "מהכנסייה", השיבו. "לא רוצה לקבל כסף מנציגי הכנסייה", הוא אמר ביובש, "אני יהודי. שבעים שנה שאני כאן לבד, שבעים שנה שנשארת יהודי תחת השלטון הקומוניסטי, אני לא אקח כלום מהכנסייה".

אבל הם שכנעו אותו שאין להם כל כוונות מסיון או עבודה זרה, אלא רק רצון טוב לתמוך בנזקקים. הם גם נתנו לו חבילה כפולה, דווקא בשל היותו יהודי, בן העם שנפגע אנושות מהנאצים בזמן המלחמה ומהקומוניסטים בשנים שאחריה. מאז, בכל פעם שהיו מבקרים בכפר ומחלקים מזון לתושביו, היה היהודי מקבל שתי חבילות.

לאט לאט רכשו ההולנדים את אמונו של היהודי, עד שבאחת הפעמים שהגיעו, הוא פתח את פיו בבקשה יוצאת דופן: לעלות איתו אל גג הכנסייה. לא היה להם צל של מושג מה הוא רוצה להראות להם שם, אבל הם הסכימו. בשעות הערב, כשגמרו את שליחותם בכפר, הם הלכו עם הקשיש היהודי לכנסייה ועלו לעליית הגג. מול עיניהם נגלה הדבר האחרון שאמור להיות שם – ארון קודש יפהפה, מעוצב, מחכה שמישהו ייקח אותו.

"הארון הזה שייך ליהודים", אמר הקשיש בקצרה. "והוא מחכה שיגאלו אותו מכאן".

ארון הקודש היה חלק מבית הכנסת המקומי. הנאצים דווקא לא נגעו בו בזמן המלחמה, אבל כל יהודי העיירה נלקחו ולא חזרו. ואחרי המלחמה העיירה המקומית החליטה שאין כל צורך במבנה הריק של בית הכנסת, והרסה אותו.

"אני היהודי היחיד כאן", אמר הקשיש, כשעיניו דומעות. "במשך שנים נשארת כאן לבד, הזכר

הזה יגיע לארץ ישראל", מספר הרב אהרונסון. "על דעת כן הוא משחרר את ארון הקודש. הארון יכול לעבור להולנד, אבל רק כתחנת מעבר בדרכו לארץ ישראל. אמרתי להם שאחד מסימני הגאולה שמוזכרים בגמרא, הוא שעתידים בתי כנסת שבחוץ לארץ לעבור לארץ ישראל".

עכשיו היה צריך לראות את ארון הקודש, להביא אותו לאמסטרדם ולחפש לו בית חדש בארץ ישראל. "באותה תקופה חזרתי מהארץ", מספר הרב אהרונסון, "הבאתי אתי הרבה אוכל כשר. בשר קר, נקניקים, ממתקים. מעדנים כשרים היו ועדיין מצרך יקר אצלינו. לקחתי את כל המעדנים האלה, העמסתי על מכונית ונסענו לכפר שבו גר היהודי. באמצע הדרך, בטרנסילבניה, עצרו אותי שוטרים והתעניינו למה אני מביא את כל זה. הם רצו לעצור אותי, אבל שוקולד משובח שכנע אותם לוותר על הרעיון. עד כדי כך היה העוני גדול באזור ההוא, ששוטרים היו מוכנים לקבל שוחד בצורת שוקולד... כך הגעתי לכפר.

"סידרו לי מקום לינה אצל רופא הרכבת. כן, פעם היה מקצוע כזה ובאזורים הנידחים ההם הוא כנראה קיים עדיין. לכל רכבת שנסעה במסלול ארון הוצמד רופא שהגיש עזרה ראשונה לנוסעים. אחר כך הגעתי לפגישה עם היהודי הזקן, והיה מרגש מאד. קראו לו פרנק, ובביתו היו רק מוצרי מזון בסיסיים שקיבל מהג'וינט. פרקתי מהמכונית את כל מה שהבאתי עבורו. הוא היה ממש נלהב, בעיקר כשראה את השוקולד. התברר שמטעמי כשרות, כבר שנים רבות הוא לא אכל שוקולד. הוא היה ממש בטרנס, אני לא יכול לשכוח את פניו המיוסרות שהתמלאו בחיוך רחב למראה הדברים שהבאתי. החבילות שלי פשוט הפכו אותו למאושר. "הגיע הרגע לראות את ארון הקודש. הדבר שבשבילו באתי. הגענו לכנסייה, והתברר שבדיוק באותו שבוע התחלף הכומר. פגשנו שם כומר אחר, צעיר, חדש, שלא ידע על שום דבר שהיה בין הכנסייה לבין היהודי הזקן שניצב בפתח. ניסינו לברר איפה הארון, והכומר הצעיר הסביר שהכנסייה משתמשת בארון הקודש הזה, בעיקר בכותרת שלו, כדי לקשט בו את מזבח העבודה זרה שלהם. כששמעתי את זה, נדרכתי. זו כבר הייתה הסיבה הכי טובה לגאול משם את ארון הקודש, וכמה שיותר מהר. "החלטתי לפנות לממונה על הכומר הזה, הבישוף האזורי", מספר מרדכי אהרונסון, "נסענו

שוקולד לשומרי הגבול. ארון הקודש באמסטרדם

” ארון הקודש היה חלק מבית הכנסת המקומי. הנאצים דווקא לא נגעו בו בזמן המלחמה, אבל כל יהודי העיירה נלקחו ולא חזרו. העיריה המקומית החליטה שאין כל צורך במבנה הריק של בית הכנסת, והרסה אותו

יהודים שנים ארוכות. אבל אני יודע שיש עוד יהודים בעולם. אולי תסכימו לגאול את הארון הזה, ולמסור אותו לידיים יהודיות? אולי לארון הזה עוד יהיה שימוש".

הנוצרים הסכימו מיד. הם אמרו - ועשו. חזרו להולנד, ויצרו קשר עם הקהילה היהודית באמסטרדם.

שוחד לכומר

מי שקיבל את הפניה בצד היהודי של הקו היה הרב מרדכי אהרונסון מהקהילה היהודית באמסטרדם. "הם אמרו לנו שיש ארון קודש, והתנאי של היהודי שממר עליו, הוא שארון הקודש

הוא ניסה לגרור את הארון, אבל התברר לו שהארון כבד מדי. וכך, בגשם הצולף, מיהר הקשיש אל הכומר המקומי וביקש ממנו, אם אפשר, להכניס בינתיים את הארון לכנסייה הסמוכה. רק בינתיים, עד שיימצא מישהו שיוכל לקחת אותו למקום אחר. הכומר הסכים בשמחה, ואפילו בהתלהבות. הוא פתח את עליית הגג, והזמין את היהודי האחרון בעיירה להכניס את הארון פנימה. "הוא היה כל כך נלהב, עד שחששתי", סיפר הקשיש לאורחיו. "עשיתי אתו חוזה שהארון הזה שייך ליהודים, ומתי שארצה אוכל לקחת אותו בחזרה ולמסור אותו לידיים יהודיות".

וכאן פנה אל חברות ההולנדים הלא-יהודים, חברי ארגון הצדקה: "אני כבר זקן ולא ראיתי

עימות עם הכומר. ר' מוטל אהרונסון

”נסענו לבישוף האזורי והוא קיבל אותנו בסבר פנים יפות. אמרתי לו: 'בכנסייה יש ארון קודש, הוא רכוש יהודי. אין להם מה לעשות בארון קודש שמע ואמר: 'ייתכן שאתה צודק ואין לארון קודש מה לעשות בכנסייה, אבל אני לא יכול להוציא מהם את זה בכוח. כל חברי הכנסייה מתכנסים ביום חמישי, אני אעלה את העניין בפניהם, נערוך הצבעה ומה שיוחלט זה מה שנעשה.' דמוקרטיה במיטבה.”

הרב מרדכי אהרונסון שב לאכסניה שלו בלי תקוות גדולות מדי. הוא חזר ביום חמישי, להתכנסות שבה העלה הבישוף את נושא ארון הקודש. "אחרי שעה יצא אלי הבישוף", הוא מספר. "הפסדתי", אמר, "הם החליטו שהארון נשאר כאן." "התקוממת. איך יכול להיות דבר כזה - ארון קודש יהודי בתוך כנסייה נוצרית, ועוד משתמשים בו לפולחן נוצרי? ביקשתי רשות מהכומר לדבר בפני חברי הכנסייה. הם דיברו צרפתי, והסכימו שאדבר בפניהם. 'הארון הזה לא שייך לכם', אמרתי,

לבישוף האזורי והוא קיבל אותנו בסבר פנים יפות. אמרתי לו: 'בכנסייה יש ארון קודש, הוא רכוש יהודי. אין להם מה לעשות בארון קודש יהודי, הוא חייב לחזור לידיים יהודיות'. הבישוף שמע ואמר: 'ייתכן שאתה צודק ואין לארון קודש מה לעשות בכנסייה, אבל אני לא יכול להוציא מהם את זה בכוח. כל חברי הכנסייה מתכנסים ביום חמישי, אני אעלה את העניין בפניהם, נערוך הצבעה ומה שיוחלט זה מה שנעשה.' דמוקרטיה במיטבה.”

היסטוריה בת מאות שנים. חלקי הארון

נפשות וחסרונן

בפינת חמד שקטה, באחד הישובים היותר יפים באזור המרכז בואכה ירושלים, פועל הכפר לפגועי הנפש 'חסדי אנוש'. מקימו יסדו אותו בשביל קרובי משפחתם, להם חיפשו מסגרת דתית ולא מצאו. "הישוב אוהב ומחבק את דיירי הכפר, וזה אולי הייחוד הגדול שלנו", אומרים מנהליו. עוד לפני שלושים שנה הגיעו למבוא חורון בחורי ישיבה ממקומות שונים בארץ, במטרה להתאורר מעט מלימודיהם, לנוח מהעומס. תושבי מבוא חורון קיבלו אותם באהבה גדולה. אט אט נפוצה השמועה כי תושבי מבוא חורון מקבלים בלב פתוח ובשמחה בחורים המעוניינים לבוא ולהתארח.

בהמשך הגיעו גם בחורים עם בעיות שונות שנוזקו לפסק זמן. כאן, במבוא חורון, הם נהנו מטוב ליבם של התושבים שאיתם ניהלו שיח פתוח. מבוא חורון היה ישוב שיתופי, והוא הקצה את אחד מהדירות לרשות בחורי הישיבה המגיעים.

"החלטתי שצריך למסד את זה", אומר ר' ישראל מיטלמן, עובד סוציאלי במקצועו, שהקים בפועל את הכפר. הוא הכניס את אהרן קורמן לעניין, וכך קם 'חסדי אנוש'. לפני שש עשרה שנים הם קיבלו את הכרת משרד הבריאות. "יש ביקוש אדיר", הם מעידים.

"כל שוהה מביא איתו תקציב ממשלתי, אבל אנחנו לא רוצים לגדול עוד, מעדיפים להשקיע בקיים", אומר ר' ישראל מיטלמן הדואג לכל מחסורם של השוהים בכפר. "בשנים הראשונות השוהים הם עבדו כאן בענפי המשק, בכרם ובצרכניה. רק מאוחר יותר, כשהישוב עבר הפרטה, הקמנו עבורם מקומות עבודה יעודיים".

יומם מתחיל בהשכמה ובתפילת שחרית. המניין מורכב גם מתושבים מקומיים הבאים להתפלל ב'חסדי אנוש'. לאחר שיעור וארוחת בוקר יוצאים השוהים לעבודה, חלקם בנגריה וחלקם במפעל לקוביות קרח ובית האריזה. שלושת מקומות העבודה הוקמו בידי מנהלי הכפר. המתחם כפרי אך חדיש, הדירות יפהפיות ומאובזרות בכל מה שאדם צריך. יש לשוהים מועדון צמוד, מגרש ספורט ופינת חי, ומסביב לכל דירה גינה פורחת, ובוסתן עם שלל עצי פרי.

אחרי העבודה נהנים השוהים משיעורים, מחוגים, מפעילות ספורטיבית ומטיולים מדהימים. לרשות החוסים עומד גם צוות המלווה אותם, מקשיב ומקדם, וכן מדריכים

שיקומיים שנמצאים אתם במשך כל שעות היום, ועובדים סוציאליים עם תכניות שיקום אישיות. "יש לי סיבות טובות לקום בבוקר", מספר אחד השוהים ב'חסדי אנוש'. "אנחנו מרגישים אהובים כאן, בקהילת מבוא חורון. אנשים מזמינים אותנו לארוחות שבת, לשמחות ולערבי תרבות. גם אנחנו מזמינים אותם להתפלל אתנו בבית הכנסת שלנו בהוסטל".

המעגל נסגר. כפר פגועי הנפש במבוא חורון

עבודת שחזור מקיפות. בחד העבודה

שהעניין מסובך מדי וכי הם לא יכולים לטפל בו, ורק ועדת תרבות מיוחדת של משרד התרבות הרומני יכולה לאשר להוציא דבר כזה מתחומי רומניה. אני כבר הבנתי איך זה עובד, וידעתי שצריך לשחד לא את המנהלים, אלא את הפקיד הנמוך, את המזכיר של ועדת התרבות הזאת שבראשה ישב סגן השר. אם המזכיר ישתכנע, אמרו לו המקומיים וקרצו, כל חברי הוועדה ישתכנעו.

אהרונסון לקח שישית בירת הולנדיות משובחות, והגיע איתן למזכיר הוועדה. הוא 'שכח' את הבירות מתחת לשולחן, והן פעלו פלאים. אפילו הכומר הראשי שבועדת התרבות כבר דיבר אחרת. הוא שינה את החלטתו, והיה פתאום בעד להוציא את ארון הקודש מחוץ לגבולות המדינה. כשהתקשר אלי שגריר הולנד ברומניה והודיע לי חגיגת שרומניה הסכימה להוציא את ארון הקודש מגבולותיה, הוא לא תיאר לעצמו אלו מאמצים הושקעו בעניין הזה.

בינתיים התפרסמה כתבה בעיתוני הולנד על מסע ארון הקודש שעושה את דרכו מעליית הגג של הכנסייה ברומניה לבית כנסת בהולנד. הדמיון

”הכומר הסכים בשמחה, ואפילו בהתלהבות. הוא פתח את עליית הגג, והזמין את היהודי האחרון להכניס את הארון פנימה. "הוא היה כל כך נלהב, עד שחששתי", סיפר הקשיש לאורחיו. "עשיתי אתו חוזה שהארון הזה שייך ליהודים, ומתי שארצה אוכל לקחת אותו בחזרה ולמסור אותו לידיים יהודיות"

הסעיר את תלמידי בית הספר לצילום באמסטרדם, וכמה סטודנטים החליטו שבעבודת הגמר שלהם הם יתעדו את ארון הקודש. הם באו להסריט את הוצאתו מעליית הגג של הכנסייה, והעמסתו על המשאית שתיקח אותו למשכנו הזמני בהולנד.

חברת ההובלות הודיעה לרב אהרונסון על תאריך ההובלה האפשרי מבחינתה. זה היה בעיצומו של ראש השנה. "מובן שלא יכולתי לבוא", מספר אהרונסון. "עדכנתי את מובילי הארון, שכולם היו גויים, כיצד לבצע את ההובלה, וסוכם שאמתין אחרי ראש השנה בבית הכנסת, אז ישלים הארון את נסיעתו ויגיע להולנד".

אבל במוצאי ראש השנה, המשאית לא הגיעה. התברר שהארון נעצר, כמה צפוי, בגבול רומניה-הונגריה, בעיירה גרוסוורדיין. העילה: חסר איזשהו מסמך. "בלית ברירה נסעתי לבסיס משמר הגבול ברומניה", מספר אהרונסון, "כשאני מצויד במשאית הולנדית שנהגה נשכר כדי להוביל את הארון מגבול רומניה ועד לבית הכנסת שלנו באמסטרדם. בעזרת שוחד מתאים שחררתי את הארון, העליתי אותו בחבלים למשאית, ואחרי מסע ארוך ברחבי אירופה, הגיע הארון בשעה טובה לבית הכנסת שלנו".

ארון הקודש שופץ ונצבע, בפקוח רשות העתיקות ההולנדית, ואז קופל והונח בזהירות וביראת קודש בעליית הגג של בית הכנסת באמסטרדם, מחכה למישהו שיבוא מארץ ישראל וייקח אותו. וזה הגיע.

מענה לכל נפש. סדנת העבודה בכפר

נשמות קדושות

ר' פסח פופ, תושב מבוא חורון, מחלק את זמנו בין פרנסתו בהשכרת דירות באמסטרדם לבין חייו במבוא חורון, שם הוא מתגורר ושם הוא מגדל את ילדיו. אחת למספר שבועות הוא חוזר לשבועיים לאמסטרדם כדי לטפל בנכסים. "שמעתי שאהרונסון מחפש מקום לארון הקודש המיוחד הזה", הוא מספר ל'משפחה', "ומיד ידעתי

מה המקום המתאים. כשאני במבוא חורון, אני מתפלל במוסד מיוחד במינו הנקרא 'חסדי אנוש', מוסד המשקם פגועי נפש מהציבור הדתי והחרדי, ויש בו גם בית כנסת. הבעיה היחידה היא שבית הכנסת של המוסד נמצא בקרוון, ולא במבנה ראוי. ניגשתי לאהרונסון והצעתי את בית הכנסת 'חסדי אנוש' כבית מתאים לארון הקודש. במקביל, כשחזרתי לארץ, הצעתי לר' אהרן קורמן סמנכ"ל הכפר את ארון הקודש. התנאי היה, כמובן, שיוקם

מסע בכל רחבי אירופה. אהרונסון עם המובילים

בית כנסת. לא ראוי שארון הקודש המיוחד ימוקם בתוך קרוון".

"מיד כשר' פסח הציע את ההצעה, הבנו שאנחנו הולכים עליה", אומר ל'משפחה' ר' אהרן קורמן.

אלא שלשם כך היה צריך לבנות בית כנסת.

לפסח היה רעיון: משפחתו באה מהעיירה טרבורג שבמזרח הולנד, שם היה בית כנסת מיוחד. אולי ישחזרו את בית הכנסת של טרבורג – במבוא

ומלאכת השחזור החלה. שחזורו של בית הכנסת פורסם גם בכלי תקשורת הולנדיים, ועורר עניין בטרבורג. "כשהייתי שם", מספר פופ, "נגשה אלי אישה מקומית, תושבת העיירה, והחזירה לי את מזוזה בית הכנסת שאותה לקח בעלה, שהיה מאלו שפינו את חורבות בית הכנסת. לקחתי את המזוזה איתי למבוא חורון, לבית הכנסת המשוחזר".

שקל לשקל נאסף, לבנה ללבנה נבנתה. כיום ניתן לראות בחזית הכפר 'חסדי אנוש' את הבניין הכמעט גמור של בית הכנסת, תואם לזה שהיה בטרבורג. הבניה טרם הושלמה, עדיין חסרים כספים להשלמת הפרוייקט, אבל האורח הכי נכבד של בית הכנסת כבר יצא לדרך: לפני כחודש התייצב כותב השורות יחד עם הצלם ינון פוקס ברחוב עתיק באמסטרדם, וראה מול עיניו את משק כנפי ההיסטוריה, כאשר ארון הקודש המיוחד מפורק, נארז בארגזים, מועלה על משאיות בדרך לנמל ומשם לעליה לארץ. מול עינינו ראינו איך בתי כנסיות שבגלות עולים לארץ ישראל.

■ **ומתי חונכים את הארון? אנחנו מבררים אצל קורמן.**

"חסרים לנו עדיין כספים לפיתוח חיצוני ולגמר הבניה", הוא אומר, "אבל אם הכל יתנהל למישרין, עתידים חוסי הכפר 'חסדי אנוש', יחד עם חלק מתושבי מבוא חורון, להתפלל בראש השנה הקרוב בבית כנסת חדש מלא ישן". שניהם, גם בית הכנסת וגם הארון, מקפלים בתוכם את סיפורו של העם היהודי: השלווה, המלחמה, החורבן, הטלטלות – וארץ ישראל. ■